

Pohyb - zdroj / Změna - zdroj změn / FYSIS a událost(né) dění

Podle pozdějších antických zpráv se snad všichni presokratici zabývali otázkou tzv. FYSIS (a psali prý jako své snad stěžejní dílo spis PERI FYSEÓS). Protože se žádné takové dílo do pozdějších (a zejména našich) dob nedochovalo, je třeba uvažovat o tom, co je vlastně na zmíněném tématu tak přitahovalo a snad i dráždilo. Můžeme se toho jistě nanejvýš domýšlet, ale musíme se přece jen pokoušet svůj výklad opřít o něco aspoň relativně pevnějšího. Nepochybně zajímavá je Aristotelova zmínka o tom, že někteří filosofové mají za to, že o tom, co se mění, není možno nic vědět, tj. že o tom není možná žádná EPISTÉMÉ (vědění, věda); naproti tomu on sám považuje FYSIKU za jednu z teoretických věd a tím součást „první filosofie“ (PRÓTÉ FILOSOFIA). Z toho by pak vyplývalo, že oborem, kterému Aristotelés přisoudil tak významné místo mezi vědami (ovšemže stále ještě filosofickými vědami), je právě ta tematika, která dříve spadala do zkoumání a pojednání, nazývaných PERI FYSEÓS. Pozoruhodnost tohoto myslitelského činu je o to větší, že se tím s jistotou předpokládá, že je možná THEORIA, tedy pohled, zírání, nazírání v případě pohybu. Sám se Aristotelés dostal do obtíží, když podrobil kritice pojetí pohybu (a zdroje pohybu), jak je znal od svého učitele a zejména z dialogu Timaios (a zde se Aristotelés kriticky vymezuje, jako by vskutku šlo o pojetí Platónovo a nikoli nějakého pozdního pythagorejce). Ústy Timaiiovými zde Platón původ pohybu (tj. jeho zdroj, počátek, ARCHÉ) vidí jako dvojí: jednak je tu odvěký zdroj v beztvarém pohybu (resp. v pohybující se beztvarosti), jednak v aktivním pohybu prabožského řemeslníka (demiurga), který cíleně a důmyslně vybírá ideje jakožto nějaké praformy, aby je vtiskl do onoho beztvarého pohybu, kde zůstanou na nějaký přechodný čas jejich otisky (odliky). Proti oběma zdrojům pohybu má Aristotelés zásadní námitky: výklad o demiurgovi je pouhý mýtus (a tedy žádná věda), a pojetí „beztvarého pohybu“ je nesmyslné, protože vnitřně rozporné (na beztvarosti, proti které Aristotelés ovšem nic nemá, a na které naopak – poté, co ji zbaví pohybu – trvá ve svém pojetí HYLÉ); pohyb přece není než změna tvarů, bez takové změny tvaru nelze o pohybu vůbec hovořit. Protože však se pohybem vyznačuje právě FYSIS (která je snad jen druhem pohybu, vedle pohybu místního, i když ovšem „předmětem“ FYSIKY je podle Aristotela prostě „to, čeho je mnoho a co se pohybuje“), stál Aristotelés znovu před problémem počátku pohybu. A „vyřešil to tak, že jako počátek pohybu ustanovil nepohyb, totiž nehybnost, neměnnost Prvního Hybatele. A právě to dnes už naprosto nestačí a nemůže stačit; stojíme znovu před otázkou počátku, zdroje pohybu, a proto potřebujeme nové pojetí FYSIS.

(Praha, 031224-2.)